

AGRARNA REFORMA NA VELEPOSESTVU JABLJE

OLGA JANSÁ-ZORN

Veleposestvo Jablje prav gotovo ni spadalo med največja veleposestva na slovenskem ozemlju v času stare Jugoslavije, vendar pa je bilo med tistimi 208 veleposestvi, ki jih je zadela agrarna reforma. Čeprav je bil delež zemlje jabeljskega veleposestva, ki je po agrarni reformi bila razdeljena, razmeroma majhen, pa je vendar zanimiv potek agrarnoreformnih prizadevanj, vloga občinskih in okrožnih agrarnih odborov ter njihovo delovanje in ne nazadnje tudi prizadevanje in reakcije agrarnih interesentov.

Kot je znano, so nekdanji fevdalci na Slovenskem tudi po zemljiški odvezi ostali lastniki ogromnih zemljiških kompleksov. Ob koncu 19. stoletja je za naše dežele značilno na eni strani kopičenje zemlje v rokah velikih kmetov in veleposesti, medtem ko se posest zadolženih srednjih in malih kmetov še naprej drobi. Najboljša obdelovalna zemlja je bila v rokah veleposestnikov, veliko kmetov jo je jemalo v zakup, ali pa so se preživljali z delom na veleposestniški zemlji.

Veleposestvo Jablje v tem pogledu ni bilo nobena izjema. 12. marca 1920 je bila v časopisu »Jugoslavija« objavljena notica, iz katere je razvidno, da baronica Lichtenberg le občasno biva na graščini in da ima v Ljubljani 4-sobno stanovanje, tudi sicer jo v tem časopisu napadajo, češ da ima nemškega oskrbnika (Riedla); tega je kasneje zamenjal (junija 1920) Josip Zdovc. Dalje jo napadajo, da slabo ravna s svojimi ljudmi, zlasti še z gozdarjevo vdovo, katere mož je bil 42 let njen uslužbenec itd.

Iz arhivskih podatkov posnemamo, da je imelo veleposestvo Jablje, last družine Lichtenberg, 27. februarja 1919 po katastru ter po kulturah in površinah naslednje izmere:

njive	45,0783 ha
travniki	63,6594 ha
vrtovi	2,2753 ha
Skupaj	111,0135 ha
pašniki	3,9946 ha
gozd	138,7961 ha
stavbišča	1,0389 ha
Skupaj	254,8431 ha ¹

Veliko revolucionarno vrenje ob koncu prve svetovne vojne je tudi pri nas prisililo vladne kroge, da so pričeli obljubljeni agrarni reformo. Poleg težkih socialnih razmer so zanjo govorili tudi politični in nacionalni

razlogi. Na Slovenskem, kjer je bila polovica veleposesti v rokah tujcev, bi agrarna reforma pomenila, da bodo zemljo končno dobili slovenski kmetje.²

O agrarni reformi se je veliko govorilo v letih 1919 in 1920. Važen pravni akt so bile Predhodne odredbe za pripravo agrarne reforme (25. februarja 1919);³ za nadaljnji razvoj pa je pomembna zlasti uredba o prepovedi odsvojitve in obremenitve (21. marec 1919), ki je bolj natančno določala, kaj je veleposest. Določena sta bila tudi dva maksimuma, za Slovenijo je veljalo, da lahko veleposestnik obdrži 75 ha obdelovalne zemlje in 200 ha zemlje sploh.

V prvi fazi izvajanja agrarne reforme so morale veleposestniške uprave na podlagi odredbe glavnega poverjenika ministrstva za agrarno reformo v Sloveniji z dne 13. septembra 1919 skleniti z agrarnimi interesenti za eno leto zakupne pogodbe. Ohranjeni »Popis malokmetijskih družin z ozirom na obseg njihovih posestev na osnovi naredbe ministra za agrarno reformo z dne 10. aprila 1919 št. 1109« kaže, da je bilo npr. v katastrski občini Mekinje 37 agrarnih interesentov, ki so skupno želeli dobiti od jabeljskega veleposestva 25 oralov (johov) tj. 14,375 ha zemlje. To so bile družine, ki same niso imele zemlje, oziroma so jo od veleposesnikov Lichtenberg imele v zakupu (nekateri želijo, da se jim ta zakup po agrarni reformi dodeli).⁴ Žal za občini Loka in Trzin, kjer se je tudi razprostiralo jabeljsko veleposestvo, teh podatkov nisem našla, verjetno pa je bila situacija podobna.

V zvezi z izvajanjem agrarne reforme je bila izdana 4. febr. 1920 »naredba ministra za agrarno reformo«⁵ (dr. H. Krizmana) s katero se ustanavlja agrarno zastopstvo za pripravo agrarne reforme v Sloveniji v smislu predhodnih odredb z dne 25. februarja 1919 in ministrske naredbe z dne 12. aprila 1919«. Po njej bi pri izvedbi agrarne reforme v Sloveniji sodelovali kot posvetovalni organ agrarni odbori z mandatno dobo 1 leta, in sicer:

1. občinski agrarni odbori;
2. okrožni agrarni odbori (Ljubljana, Maribor, Murska Sobota);
3. deželni agrarni odbor, ki se izvoli za vse območje Slovenije.

Služba odbornikov je bila častna, kasneje jim je bil mandat podaljšan do leta 1924, nato so bile ponovne volitve, 1928 in 1929 so še delovali, od leta 1930 pa občinskih in ok-

rožnih agrarnih odborov ni več, marveč opravlja funkcijo bivšega občinskega agrarnega odbora Mekinje županstvo občine Mekinje, funkcijo okrožnega agrarnega urada pa agrarni referat pri sreskem načelstvu Ljubljana.

Pravice občinskih agrarnih odborov so bile (po naredbi z dne 4. februarja 1920):

1. da predlagajo, koliko veleposestniške zemlje, kje in za kolikšno zakupnino naj se dá v zakup tistim družinam, ki so za to upravičene; koliko drv za kurjavo, stavbnega lesa in stelje naj dobe upravičene družine iz veleposestniških gozdov; katere skupne naprave v melioracijske in druge namene naj se napravijo ali vzdržujejo na veleposestniških zemljiščih;

2. da zbirajo material, potreben za izvedbo agrarne reforme, zlasti o tem, koliko je v občini oseb in družin, ki se ukvarjajo z obdelovanjem zemlje, pa je nimajo dovolj, da bi mogle ob njej živeti ter se zato žele izseliti v drug del države itd.

Okrožni agrarni odbori predlagajo:

1. koliko zemlje in v kakšni kulturi se odkaže od veleposestniške zemlje v zakup vsaki izmed občin določenega okrožja in koliko znaša zakupnina;

2. kje se odkaže vsaki občini kurivo, stavbni les in stelja in za kakšno odškodnino;

3. kako naj se razsodijo spori med posameznimi občinami v okrožju, ki se tičejo užitkov iz veleposestev v smislu predhodnih odredb.

Naloga deželnega agrarnega odbora pa naj bi bila:

1. da predlaga, koliko zemljišč veleposestev in katera je treba ohraniti za javne namene (za kmetijske šole, vzorna posestva ipd.);

2. da daje mnenja o zakonskih in naredbenih načrtih, zadevajočih agrarno reformo, ter predlaga potrebne ukrepe in odredbe.

§ 5 omenjene naredbe posebej govori o volitvah občinskih agrarnih odborov. Najkasneje 14 dni po razglasitvi naredbe so morali občinski uradi izdelati imenik vseh glavarjev družin, ki žive od obdelovalne zemlje (tudi kmetijski delavci in hlapci, če imajo svojo družino). Kdor je vpisan v imenik, lahko voli in je lahko izvoljen. Pravico do volitve so imele tudi vse polnoletne ženske, ki so bile vpisane v imenik, če so vodile svoje gospodarstvo kot samostojne gospodarice.

Ena izmed prvih nalog novega občinskega agrarnega odbora je bila, da pregleda popis družin v občini. Če popisi niso bili natančni, jih je moral napraviti agrarni odbor, in sicer vpisati vanje:

— ime, priimek in bivališče predstavnika družine;

— število članov družine po starosti (posebej nad 14 let in pod 14 let);

— število živine (posebej govedi, konj, svinj, ovac);

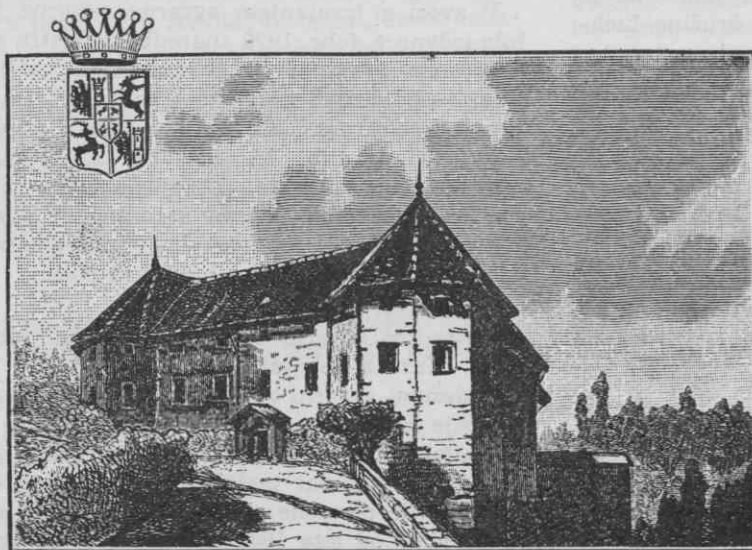
— število poslopij (hiša, hlev itd.);

— katastrske občine, kjer je zemlja;

— površino posameznih vrst zemljišča;

— koliko zemlje bi družina še mogla obdelovati.

Občinski agrarni odbori so volili okrožni agrarni odbor; deželni agrarni odbor pa so sestavljali vsi predsedniki okrožnih odborov. Dopisovanja med okrožnim agrarnim uradom

Iz knjige J. Sima: Bilder aus Krain. I. Im Gebiete der Steiner-Bahn. 1891 (izrez iz ilustracije L. Benescha)

in občinskimi agrarnimi odbori je bilo veliko, včasih tudi kar ostro. Leta 1927 je npr. šef okrožnega agrarnega urada Brnčič poslal okrožnico občinskim odborom, kjer poudarja, da morajo občinski agrarni odbori vsak svoj sklep, ki mora biti utemeljen, predložiti okrožnemu agrarnemu uradu v Ljubljani, ki je edini upravičen, da ga po temeljiti presoji na podlagi obstoječih zakonov in naredb potrdi ali zavrne. Dalje je rečeno: »Strogo prepovedujem občinskim agrarnim odborom, da izvršijo v bodoče samolastno katerikoli sklep, brez da bi ga predhodno predložili okrožnemu agrarnemu uradu v potrditev«.

Za naš prikaz je nadalje pomembna uredba z dne 3. septembra 1920 (20. maja 1922 razglašena za zakon), kako je zemljišča veleposestev dajati v štiriletni zakup.⁶ Uredba pravi, da traja 4-letni zakup od 1. oktobra 1920 do 30. septembra 1924. Ta rok se lahko podaljša, dokler zemljišče po zakoniti poti ne preide v last zakupnikov. § 2 pa naglašča: »Namen dajanja v 4-letni zakup je ta, da se do končne ureditve agrarne reforme ustalijo posestne razmere veleposestnikov in siromašnih poljedelcev kot začasnih zakupnikov in da se tako enim kot drugim dá možnost za racionalno delo.«

Za zakup so prišla v poštev le zemljišča, vpisana v posestnih listih kot njive, travniki in pašniki (§ 3), medtem ko druga obdelovalna zemlja (vinogradi, sadovnjaki in vrtovi) ni bila predmet agrarnega zakupa. O gozdovih pa ta uredba še ni govorila.

Pri razdeljevanju zemlje naj bi postopali tako, da bi prvi dobili zemljo v zakup poljedelci najbližjih vasi; nobena družina naj bi ne dobila več kot toliko, da bi z lastno zemljo vred imela 10 oralov obdelovalne zemlje (5,75 ha). Če ima družina več kot 10 članov, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, sme priti 1 oral na vsakega člana. Važno je tudi določilo, da se pašniki podeljujejo v celoti poljedelcem okoliških vasi (§ 5). Potem je tu še poseben člen o dobrovoljcih; kot agrarni subjekt pa se pojavljajo še vaški obrtniki, ki so se tudi dotlej ukvarjali s poljedelstvom, ker od obrti niso mogli živeti.

Veliko nejasnosti in dopisovanja je bilo v zvezi s plačevanjem zakupnine. Omenjena uredba je namreč določala, da se zakupnina plačuje vnaprej, s prvo zakupnino pa se plača za stroške merjenja 30 din za vsak oral. Letna zakupnina je znašala za njive 8-kratni, za travnike pa 10-kratni čisti katastrski dohodek. Državni davek, občinsko naklado in druge javne davščine, ki obremenjujejo zemljo dano v zakup, plačuje dosedanji lastnik. Če zakupnik umre, preide zakup na nasled-

nike, če so sposobni izpolnjevati obveznosti zakupa.

Odločbe o oddajanju zemljišča v zakup izrekajo okrožni agrarni uradi, prav tako tudi odločbe o razdelitvi zemlje med posamezne interese. Podzakup ni bil dovoljen, prav tako je bilo prepovedano menjavanje kultur (njiv, travnikov in pašnikov) in sekanje gozdov.

Postopek dajanja v 4-letni zakup se je nekoliko zavlekel. Zaradi enotne izvedbe 4-letne zakupodaje je okrožni agrarni urad v Ljubljani 25. januarja 1921 razposlal okrožnico občinskim agrarnim odborom, v kateri je naročal, da mora občinski agrarni odbor razposlati veleposestvom tiskovino »Seznam za štiriletno zakupodajo razpoložljivega poljedelskega zemljišča«. Tako je bila uprava veleposestva Jablje dolžna izpolnjeni seznam čimprej vrniti in na podlagi teh podatkov so potem občinski agrarni odbori sestavili imenik štiriletnih zakupnikov poljedelskih zemljišč. Zakupnike so vpisali tako, da so prišli na prvo mesto najpotrebnejši. Pri vsakem je bilo treba pod opombe vpisati skupno vsoto letnih davkov. Najkasneje do 1. marca 1921 so morali te sezname poslati okrožnemu agrarnemu uradu v Ljubljani v odobritev. V okrožnici je posebej poudarjeno, da občinski agrarni odbori ne morejo odbirati niti razdeljevati veleposestniške zemlje, morejo samo predlagati, ne pa odločati.⁷

V zvezi s 4-letnim zakupom so imeli tako občinski kot okrožni agrarni odbori veliko dela. Prošnje posameznikov so kar deževale, dostikrat so bile odločitve težavne, pa tudi delo odborov ni bilo vedno najboljšo.

Pritožbe posameznikov in občinskih agrarnih odborov gredo predvsem na račun tega, ker je veleposestvo Jablje že dotlej dajalo veliko zemlje, zlasti travnikov, v zakup in so posamezniki želeli še naprej obdržati ta zemljišča v zakupu, in sicer kot agrarni interesi. Dalje imamo veliko pritožb v zvezi z menjavanjem kultur. Lastniki jabeljskega veleposestva so skušali po mnenju agrarnih interesentov obdržati na račun širšega maksimuma nekatera zemljišča, ki so bila v katastru vpisana kot vrt ali nerodovitna zemlja, dejansko pa so bili to travniki.

Ker je bilo še veliko nejasnosti v zvezi s plačevanjem zakupnine, je okrožni agrarni urad v Ljubljani 22. marca 1921 opozoril veleposestva in občinske agrarne urade,⁸ da je ministrstvo za agrarno reformo z naredbo št. 9770 (12. septembra 1920) naročilo, da se vse zakupnine, tudi štiriletne, plačujejo neposredno upravi veleposestva.

Občinski Agrarni Odbor

Mekinja

Seznam štiritletnih zakupnikov zemljišč v Jablji

Št. št. list	Zakupljeno ime			Zakupništvo														
	Ime priimek	Zabla in kvaliteta	Poslovna javnila svoj vredn. vgrada (i.t.d.)	Letajše posestvo			Pravniki			Klase								
				ha	ha	ha	Pravni	Pravni	Pravni	Pravni	Pravni	Pravni						
1. 1.	Janek Janca	delavec Mokinci	javnila															
2. 2.	Jože Šušteršič	"	"															
3. 3.	Karel Šušteršič	"	"															
4. 4.	Karel Šušteršič	"	"															
5. 5.	Jože Pavlič	brni	"															
6. 6.	Martina Laskovc	"	"															
7. 7.	Helena Petrušič	"	"															
8. 8.	Viktorija Zeljak	"	javnila	7,59														
9. 9.	Maria Litar	"	"															
10. 10.	Stano Žverjav	"	javnila	144														
11. 11.	Stano Zeljak	"	"															
12. 12.	Johann Groverš	"	"															
13. 13.	Maria Novakovič	"	"															
14. 14.	Maria Tolanc	"	"															
15. 15.	Stano Klavžar	"	"	6,30														
16. 16.	Karel Zeljak	"	"															
17. 17.	Karolina Babnič	"	"	1979														
18. 18.	Karel Podanec	"	"	8,6														
19. 19.	Stano Trudnik	"	"															
20. 20.	Karel Gradinar	delavec Mokinci	"	30,29														
21. 21.	Karel Šušteršič	mirna javnila	"	26,27														
22. 22.	Stano Bogaršič	delavec Mokinci	"	16,28														
23. 23.	Jože Šušteršič	"	"	60,70														
24. 24.	Karel Litar	"	"	50,57														
25. 25.	Karel Klavžar	del. Žabljica	"	26,22														
26. 26.	Stano Klavžar	"	"	23,28														
27. 27.	Stano Klavžar	kom. del. Mokinci	"	3,60														
28. 28.	Karel Klavžar	"	"	23,79														
29. 29.	Martina Klavžar	"	"	25,25														
30. 30.	Karel Klavžar	"	"	11,59														
31. 31.	Anton Pleš	del. Žabljica	"	29,26														
32. 32.	Marjeta Šušteršič	kom. del. Žabljica	"	19,88														
33. 33.	Marjeta Šušteršič	"	"	25,59														
34. 34.	Maria Klavžar	"	"	11,56														
35. 35.	Maria Klavžar	"	"															
36. 36.	Helena Klavžar	"	"															
37. 37.	Barbara Zeljak	"	"															
38. 38.	Karolina Klavžar	"	"															
39. 39.	Tomaz Šušteršič	del. Žabljica	"	25,0														

Stano Klavžar
i. o. tajnik

Stano Bogaršič
podpisnik

16-8

Mokinci 6. junija 1921

AS, Spisi agrarne direkcije. Seznam štiritletnih zakupnikov zemljišč veleposestva Jablje (6. junija 1921)

S posebnim dopisom je 12. maja 1921 okrožni agrarni urad⁹ naročil vsem občinskim agrarnim odborom, da morajo posamezniki svoje prošnje pošiljati najprej prvi inštanci tj. občinskim agrarnim odborom in ne direktno agrarni direkciji ali celo ministrstvu. Šele leta 1922 je bilo izvedeno podpisovanje in pregled individualnih izkazov. 19. ju-

lija 1922 je okrožni agrarni urad poslal županstvu občine Mekinje v pregled individualne izkaze 4-letnih zakupnikov veleposestva Lichtenberg Jablje (Habach) s prošnjo, da jih pregleda skupno z občinskim agrarnim odborom in jih podpisane od vseh vpisanih zakupnikov čimprej vrne okrožnemu agrarnemu uradu v Ljubljani.

Okrožni agrarni urad je nato 12. januarja 1923 poslal občinskemu agrarnemu odboru Mekinje prepis oddelitvenega odloka poljedelskega maksimuma od 75 ha veleposestva Lichtenberg Jablje v vednost s pripombo, da ima naslov proti temu odloku pravico pritožbe na agrarno direkcijo v 8 dneh.¹⁰

V zvezi z izvajanjem agrarne reforme na veleposestvu Jablje je zanimivo tudi dejstvo, da leta 1919, ko je šlo za enoleten zakup, prosijo posamezniki za 1/2, 1 ali celo 2 orala obdelovalne zemlje, skupno v katastrski občini Mekinje za 25 oralov (14,375 ha). Ko pa je šlo za 4-leten zakup, je iz seznama zakupnikov z dne 15. avgusta 1921 razvidno, da dobivajo posamezne družine 8, 16, 32, 40, 48 in samo ena družina 64 arov zemlje, skupno 44 interesentov v občini Mekinje 8,96 ha.¹¹

Posebno poglavje pri izvajanju agrarne reforme predstavljajo veleposestniški gozdovi. Prav tu pa so bile razne naredbe in zakoni najbolj popustljivi. Veleposestva Jablje, ki je imelo 1919. leta 138.7961 ha gozda, agrarna reforma ni prizadela, gozd je ostal neokrnjen. Zadela ga je edinole naredba o nakazovanju kuriva in stavbnega lesa v veleposestniških gozdovih interesentom agrarne reforme v Sloveniji z dne 27. aprila 1921, ki sta jo podpisala minister za agrarno reformo N. Uzunović in minister za gozdove in rudnike dr. H. Krizman.¹² V naredbi in kasneje v zakonu je rečeno, naj se agrarnim interesentom, in sicer dobrovoljcem, revnim poljedelcem in drugim poljedelcem v okolju gozdnega veleposestva, nakaže neizogibno potrebni les za kurjavo, seveda za zmerno odškodnino. Na vsako hišno gospodarstvo bi prišlo do 8 m³ (v gorskih krajih, kjer je daljša zima pa 16 m³). Za posamezno gospodarstvo se sme za novo zgradbo dovoliti največ 15 m³ lesa. Les se sme nakazati šele potem, ko prosilec dobi gradbeno dovoljenje in pripravi že tudi potrebno množino drugega gradbenega materiala. Ohranjen je seznam 52 prosilcev (27. november 1921, ki ga je pripravil občinski agrarni odbor v Mekinjah. Med njimi je 18 delavcev, 15 kmečkih delavcev, 4 mali kmetje, 8 obrtnikov, 2 učitelja in šola v Mekinjah. Skupaj jim je bilo dodeljeno 428 m³ drv in 123 m³ stavbnega lesa.¹³

Ohranjenih je veliko prošenj za dodelitev lesa po nižji ceni. Prav v zvezi z lesom pa so se pojavljale številne špekulacije in poskusi že prej prodati les raznim veletrgovcem po nižji ceni. O oni takih špekulacij beremo tudi v »Slovincu« 13. aprila 1921 pod naslovom Diskretno vprašanje na direkcijo agrarne reforme za Slovenijo v Ljubljani. V tem prispevku več interesentov dolži direkcijo ag-

rarne reforme, posebej direktorja Lukana, da je na pritisk baronice Lichtenberg dovolil, da se les odda enemu od veletrgovcev. Za tako ravnanje ima po pisanju »Slovenca« zasluge zlasti zloglasni pruski baron Bülow, »posinovljenec« baronice Lichtenberg. V zvezi s tem člankom je zahteval celo predsednik deželne vlade za Slovenijo od agrarnega direktorja Lukana pojasnilo.¹⁴

Težko pričakovana je izšla 30. maja 1925 Naredba ministrstva za agrarno reformo o ureditvi objektov in subjektov agrarne reforme.¹⁵ V smislu te naredbe se je 28. avgusta 1926 opravila revizija agrarnih zakupnikov občin Mekinje, Trzin in Loka pri Trzinu za veleposestvo Hipolite Lichtenberg v Jabljah. Ob sodelovanju zastopnikov občinskih agrarnih odborov in županstev treh navedenih občin je bilo sklenjeno, da so dosežani agrarni interesenti izpolnjevali dolžnosti, ki jih predpisuje člen 10 te naredbe in da se niso pregrešili proti agrarnim predpisom. Enako je bilo ugotovljeno, da nekateri obrtniki, ki so doslej imeli zemljo, tudi vnaprej pridejo v poštev, čeprav je iz priloženega seznama razvidno, da so pozneje črtali največ obrtnikov.

Z odlokom okrožnega agrarnega urada št. 977 od 3. maja 1926 je bila urejena ugotovitev agrarnih objektov na tem veleposestvu.¹⁶ Izloženo je bilo agrarno zemljišče s površino 33,4790 ha. Ta zemlja je bila v treh občinah. Določeno je bilo, da pripada interesentom občine Mekinje 18,7420 ha, interesentom občine Trzin 10,4958 ha in interesentom občine Loka pri Trzinu 4,24 ha.

Dokončna ugotovitev agrarnih objektov na veleposestvu Lichtenberg je bila razglašena z odlokom ministrstva za agrarno reformo št. 1378/28 z dne 18. avgusta 1928, kjer je potrjen odlok št. 977/26 oziroma rešitev agrarne direkcije v Ljubljani št. 1748/26.

Zanimiv je dopis okrožnega agrarnega urada v Ljubljani z dne 24. novembra 1926 občinskemu agrarnemu odboru v Mekinjah, ki govori o vprašanju odprodaje delov veleposestva Lichtenberg v Jabljah in pravi, da more lastnica od svojega maksimuma prodati, kolikor hoče. Če proda od maksimuma, agrarna reforma ne bo prizadeta. Ker pa je tudi na zemlji, ki spada v maksimum, znamenovana prepoved odsvojitve in obremenitve, mora tudi za te prodaje imeti dovoljenje ministrstva za agrarno reformo. Dalje navodilo pravi: Drugače pa je s parcelami, ki spadajo v agrarni zakup. Te parcele se do pred kratkim sploh niso mogle prodati, medtem ko je sedaj mogoče skleniti

kupčijo, vendar pod drugimi pogoji. V Uradnem listu št. 102 (7. novembra 1925) je izšel pravilnik o fakultativnem odkupu agrarnega zemljišča velikih posestev. Iz tega pravilnika je razvidno, da se lahko proda tudi agrarno-zakupno zemljišče, vendar ima pravico do nakupa le tisti, ki je določen kot agrarni interesent, in samo za toliko zemlje, kolikor mu je je dodelila agrarna oblast v zakup. Dalje naglašja šef okrožnega agrarnega urada Brnčič v tem dopisu: na veleposestvu Lichtenberg je sicer že definitivno oddvojeno agrarno zemljišče, vendar še ni izdan odlok o končni ugotovitvi agrarnih interesentov. Nikjer pa ni rečeno, da morajo interesenti že sedaj odkupiti po agrarni reformi dodeljeni svet, ker jim ga bo agrarna reforma, ko za to izide potreben zakon, dodelila v last. Kdor pa želi svet, ki ga ima v zakupu, že sedaj kupiti in prepisati na svoje ime, se mora poslužiti pravic, ki mu jih daje pravilnik o fakultativnem odkupu. Vendar je potrebno, da se najprej definitivno določijo agrarni interesenti in velikost zemlje, do katere imajo pravico. Glede cene se morajo kupci dogovoriti z lastnico veleposestva.¹⁷

Okrožni agrarni urad v Ljubljani je izdal 7. maja 1927 uradni predlog glede individualne razdelitve agrarnih zemljišč veleposestva Lichtenberg. Ta predlog je bil razglašen 26. maja 1927 in je bila dana agrarnim interesentom priložnost, da vložijo na županstvu svoje morebitne pritožbe.¹⁸ Nato je z odlokom okrožnega agrarnega urada z dne 28. novembra 1928 bila potrjena leta 1926 predlagana ugotovitev agrarnih subjektov. V občini Mekinje je merilo lastno zemljišče agrarnih interesentov 21 ha 35 arov, od agrarnega zemljišča veleposestva Lichtenberg ji je pripadalo 18 ha 74 arov, skupaj je bilo torej obdelovalne zemlje 40,09 ha. Prvotno so mislili zemljo deliti med 56 družin, ključ za razdelitev pa bi bil 17 arov na posameznika. Vendar se je pri uporabi tega ključa pokazalo, da morajo nekateri interesenti odpasti, ker imajo več lastne zemlje, kakor bi jim jo mogla dati agrarna reforma. Po izključitvi teh interesentov se je zmanjšala tudi zemlja, ki se je pri prvem ključu upoštevala. Zato je pri drugem poskusu bil ključ zmanjšan, in sicer na 13 arov, agrarnih interesentov pa je ostalo 39. Tako v občini Mekinje:

Sf.	Priimek in ime	Naslov	Druž. članov	Lastne zemlje ha	Dobi kompetenc	Dobi ha
1	Belantič Franc	Godič 38	4	—	4	0,52
2	Babnik Frančiška	Godič 60	6	0,14	6	0,64
3	Dolenc Marija	Godič 23	6	0,07	6	0,78
4	Gruden Franc	Godič 37	9	—	8 1/2	1,11
5	Gradišek Franc	Mekinje 49	10	0,30	8	0,74
6	Golob Valentin	Godič 39	6	—	5	0,65
7	Grošelj Jakob	Godič 26	4	—	4	0,52
8	Gradišek Marija	Godič 4	5	0,04	3 1/2	0,42
9	Golob Ivan	Godič 36	5	—	3 1/2	0,46
10	Gams Franc	Zduša 8	3	0,99	3	odpade
11	Golob Janez	Zduša 29	7	2,88	5 1/2	odpade
12	Golob Valentin	Jeranovo 10	8	0,07	7	0,84
13	Hrovat Marija	Mekinje 16	9	0,02	6	0,76
14	Hočevar Neža	Mekinje 13	4	0,19	4	0,33
15	Homar Ivan	Godič 63	2	0,06	2	0,20
16	Iskra Franc	Zduša 17	5	1,54	4 1/2	odpade
17	Iskra Alojzij	Zduša 12	4	1,17	3	odpade
18	Jeras Franc	Mekinje 42	3	0,75	2 1/2	odpade
19	Kranjc Franc	Mekinje 21	7	0,75	7	0,20
20	Koncelija Franc	Jeranovo 7	8	0,41	7 1/2	0,57
21	Kočar Franc	Mekinje 3	4	0,23	3 1/2	0,23
22	Koritnik Jožef	Mekinje 24	6	0,02	5 1/2	0,70
23	Letnar Franc	Zduša 11	5	—	3 1/2	0,46
24	Lukan Ludvik	Zduša 6	6	1,83	6	odpade
25	Leskovec Martin	Mekinje 13	6	—	5	0,65
26	Marinšek Marija	Godič 58	6	—	6	0,78
27	Potočnik Helena	Mekinje 41	5	0,02	3 1/2	0,44
28	Prešeren Janez	Zduša 15	7	—	6	0,78
29	Pavlič Frančiška	Mekinje 4	4	0,02	4	0,50
30	Pogačnik Milka	Mekinje 24	6	0,48	5	0,17
31	Panjek Anton	Godič 1	2	0,16	2	odpade
32	Pančur Karol	Mekinje 23	2	—	2	0,26
33	Pančur Franc	Zduša 7	3	0,66	3	odpade
34	Plevel Anton	Kržiše 4	10	0,73	7	0,20
35	Potočnik Alojzij	Mekinje 22	8	0,66	3	odpade

St.	Priimek in ime	Naslov	Druž. članov	Lastne zemlje ha	Dobi kompetenc	Dobi ha
36	Petek Franc	Godič 6	9	1,81	8	odpade
37	Pirc Ivan	Godič 30	4	0,60	4	odpade
38	Plahutnik Ivan	Godič 3	6	2,37	4 1/2	odpade
39	Štrajhar Ana	Mekinje 20	7	1,16	7	odpade
40	Sitar Franc	Jeranovo 4	6	0,77	4	odpade
41	Sitar Marija	Jeranovo 5	4	—	3 1/2	0,46
42	Slevc Jožefa	Kržiše 3	6	0,10	5	0,55
43	Sušnik Anton	Podjelše 3	4	—	3	0,39
44	Štupar Helena	Zduša 10	1	—	ker ne reflektira na zemljo, odpade	
45	Traven Frančiška	Mekinje 10	1	0,6	1	0,13
46	Torkar Josip	Kržiše 2	8	0,75	6	odpade
47	Vrhovnik Marija	Mekinje 36	6	0,04	6	0,74
48	Vidmar Julijana	Mekinje 45	1	0,28	1	odpade
49	Vidmar Florijan	Godič 33	8	0,23	7	0,68
50	Golob Franc	Godič 27	6	0,53	5	0,12
51	Vidmar Franc	Godič 22	8	0,45	7	0,46
52	Zamljen Helena	Mekinje 39	2	—	1	0,13
53	Zlatnak Barbara	Godič 59	4	0,01	3	0,38
54	Zakrajšek Liza	Jeranovo 9	3	0,25	3	0,14
55	Sitar Franc	Jeranovo 2	6	0,46	5	0,20
56	Pančur Anton	Zduša 7	2	—	2	0,26

Za interesente občine Trzin je bil ključ za razdelitev dobljen na isti način kot v občini Mekinje; prvotno je bilo predvidenih

42 družin, ki naj bi dobile zemljo, nato se je to zmanjšalo na 20, ena kompetenca pa je znašala 13 arov.

Št	Priimek in ime	Naslov	Druž. članov	Lastne zemlje ha	Dobi kompetenc	Dobi ha
1	Braunar Ivana	Trzin 93	3	0,53	3	odpade
2	Cotman Franc	Trzin 87	4	0,52	4	odpade
3	Čebulj Valentin	Trzin 41	3	0,36	2 1/2	odpade
4	Dimc Franc	Trzin 90	8	0,48	8	0,56
5	Danc Ivan	Trzin 16	7	0,30	5	0,35
6	Danc Tomaž	Trzin 18	8	1,16	6	odpade
7	Gerbajs Josip	Trzin 122	6	0,48	2	odpade
8	Habat Mihael	Trzin 23	6	0,43	5	0,22
9	Kralj Jože	Trzin 42	6	0,93	3	odpade
10	Kmetič Ivan	Trzin 6	10	1,29	7 1/2	odpade
11	Košak Franc	Trzin 78	10	—	8	1,04
12	Kmetič Ivana	Trzin 143	3	0,40	2 1/2	odpade
13	Košak Neža	Trzin 38	3	0,24	3	0,15
14	Kopčar Marjana	Trzin 24	2	0,50	2	odpade
15	Kepič Jakob	Trzin 130	7	—	5	0,65
16	Kmetič Valentin	Trzin 4	4	—	3	0,39
17	Mušič Anton	Trzin 107	8	0,12	5	0,53
18	Mušič Franc	Trzin 85	7	0,74	3 1/2	odpade
19	Mušič Marjeta	Trzin 112	3	0,54	3	odpade
20	Mušič Janez	Trzin 121	7	0,51	3	odpade
21	Kovač Marjana	Trzin 101	2	—	2	0,26
22	Mušič Blaž	Trzin 135	8	0,60	7	0,31
23	Orel Ivan	Trzin 136	6	1,01	5	odpade
24	Osretkar Ivan	Trzin 116	4	0,23	4	ker posestvo prodal, odpade
25	Pirnat Marija	Trzin 26	4	0,61	4	odpade
26	Perne Ignac	Trzin 28	8	0,37	7	0,54
27	Podboršek Jakob	Trzin 131	3	0,18	1 1/2	odpade
28	Podobnik Marija	Trzin 126	10	0,20	8 1/2	0,90
29	Perme Janez	Trzin 95	6	1,41	5	odpade
30	Perme Marija	Trzin 35	6	0,40	4 1/2	0,20
31	Rakef Ivan	Trzin 105	7	0,11	7	0,80
32	Rakef Mihael	Trzin 76	5	1,01	4	odpade
33	Starin Janez	Trzin 79	6	0,97	4	odpade
34	Škobe Štefan	Trzin 30	3	0,06	3	0,33
35	Škrleb Jožefa	Trzin 12	5	0,10	4	0,42
36	Vilar Ivan	Trzin 7	4	0,01	4	0,51
37	Capuder Franc	Trzin 3	3	0,24	2 1/2	odpade

St.	Priimek in ime	Naslov	Druž. članov	Lastne zemlje ha	Dobi kompetenc	Dobi ha
38	Verbič Mihael	Trzin 141	10	0,34	7 1/2	0,64
39	Verbič Franc	Trzin 129	8	0,28	8	0,76
40	Zajec Ivan	Trzin 138	5	0,52	4	odpade
41	Muravec Anton	Trzin 29	9	0,23	6	0,55
42	Zandar Helena	Trzin 15	5	0,53	4 1/2	odpade

Podobno je bilo v občini Loka pri Trzinu, le da je bila tu kompetenca 11 1/2 ara.

St.	Priimek in ime	Naslov	Druž. članov	Lastne zemlje ha	Dobi kompetenc	Dobi ha
1	Borc Ana	Loka 23	7	—	6	0,69
2	Čebulj Franc	Loka 40	6	1,06	2 1/2	0,29
3	Češko Ivan	Loka 36	4	1,95	4	odpade
4	Foletič Ivan	Loka 70	3	0,41	2 1/2	odpade
5	Herle Franc	Loka 25	7	0,76	6 1/2	odpade
6	Hočevnar Franc	Loka 69	2	0,29	2	odpade
7	Jankovič Marija	Loka 75	6	0,01	6	0,68
8	Knez Mihael	Loka 88	5	1,72	2	odpade
9	Krušnik Jožef	Loka 45	4	0,24	4	0,22
10	Logarja Štefan	Loka 63	5	1,23	4 1/2	odpade
11	Mušič Marjeta	Loka 17	4	1,36	4	odpade
12	Pavlič Antonija	Loka 65	4	0,76	3 1/2	odpade
13	Pavlič Marjeta	Loka 64	5	0,45	4	odpade
14	Bokalič Miha	Loka 13	4	0,04	3	0,30
15	Podboršek Franc	Loka 66	2	0,05	2	0,18
16	Podboršek Ivan	Loka 55	10	1,24	4	odpade
17	Rakef Franc	Loka 60	5	0,71	3 1/2	odpade
18	Rihtarjevi dediči	Loka 28	2	0,93	2	odpade
19	Skok Terezija	Loka 56	1	0,20	1	odpade
20	Segetin Valentin	Loka 10	9	0,03	7	0,77
21	Šinigoj Rudolf	Loka 21	5	0,30	4	0,16
22	Šešek Helena	Loka 85	6	0,63	6	odpade
23	Tavčar Jera	Loka 77	5	0,41	4	odpade
24	Testen Ivan	Loka 13	10	0,66	10	0,49
25	Testen Antonija	Loka 60	5	0,30	5	0,27
26	Urbanc Jožef	Loka 90	3	0,63	3	odpade

Razdelitev zemlje in določitev agrarnih subjektov naj bi bila dokončna, vendar so bila županstva vseh treh občin dolžna razglasiti ta odlok takoj po prejemu trikrat v roku 8 dni in sporočiti, da je predlog 15 dni na vpogled vsakemu agrarnemu interesentu in drugim prizadetim osebam pri občinskem uradu v času uradovanja in da lahko vsak prizadeti vloži pri županstvu pismeno ali ustno na zapisnik svoje predloge in ugovore. Naglašeno je bilo, da morajo biti ugovori podprti z dokazi glede članov družine, velikosti obdelovalne zemlje ipd.

Okrožni agrarni urad je županstvu tudi svetoval, naj objavijo omenjene tri razglase v dveh zaporednih nedeljah, in sicer tako, da eno nedeljo objavljajo razglas dvakrat.

Nato je bilo vloženih na področju občine Mekinje 12 pritožb, vendar je agrarna direkcija 2. januarja 1929 vse gladko zavrnila. Med drugim se je pritožilo nekaj posameznikov, agrarni interesenti pa so bile lahko le dru-

žine. Tudi obrtniki, ki so vložili prošnje, so bili zavrtnjeni, prav tako žena železničarskega uslužbenca in žena državnega upokojenca. Zavrtnjena pa je bila tudi prošnja Jakoba Pančurja, ki se ni pravočasno oglasil, da bi bil vpisan v spisek interesentov. Tudi prošnja Antona Pančurja, ki se mu je družina povečala, ni bila upoštevana, češ da bi moral okrožni agrarni urad, če bi upošteval nova rojstva otrok, velikokrat popravljati svoje odloke.¹⁹

Potem se je ves postopek zapletel še zaradi geometra ing. Kosmača, ki je prevzel po pravomočni določitvi agrarnih objektov in subjektov individualno razdelitev zemlje in se obvezal, da bo končal delo do 1. oktobra 1929. Agrarni interesenti so mu vsa dela tudi že vnaprej plačali. Vendar elaborat, ki ga je predložil geometer, ni ustrezal in dali so mu nov rok 1. junij 1930. Nanj sta pritiskala tako sreski načelnik kot agrarni referent, slednji je celo zapisal, da gre pri Kosmačevem ravnanju za namerno zavlačevanje.²⁰

Iz ohranjenega arhiva je tudi razvidno, da je ministrstvo za kmetijstvo 18. oktobra 1930 ugodno rešilo prošnjo baronice Marije Hipolite Lichtenberg, da se hiša v Ljubljani, parcelna številka 240 izvzame iz agrarne reforme. Gre za hišo z gospodarskim poslopjem in dvoriščem na takratnem Turjaškem trgu št. 5 s površino 839 m², ki je bila, kot se vidi iz prošnje, v slabem stanju in je lastnica hotela dobiti kredit za popravila.²¹

Julija in avgusta 1930 je lastnica veleposestva Jablje prosila ministrstvo za agrarno reformo v Beogradu za dovoljenje, da agrarnim interesentom proda nekatere parcele. 8. junija 1931 je dobila dovoljenje za fakultativno prodajo zemljišč 38 ugotovljenim agrarnim interesentom. Kupljene nepremičnine ni bilo mogoče prodati 10 let. Obenem je bila veleposestnica dolžna plačati 10 odstotkov od kupnine v kolonizacijski fond.²²

Ko je bil 19. junija 1931 izdan zakon o likvidaciji agrarne reforme na veleposestnih, je bilo vedno bolj jasno, da se agrarna reforma bolj in bolj oddaljuje od svoje prvotne poti. Nekateri predpisi so bili preneseni iz prejšnjih uredb, nekaj pa je bilo novih; veliko se je govorilo o odškodnini veleposestnikom.²³

Končno je v skladu s tem zakonom 6. aprila 1932 kraljevska banska uprava dravske banovine izdala nov odlok o določitvi agrarnih objektov na veleposestvu Marije Lichtenberg v Jabljah pri Trzinu. Iz odloka je razvidno, da je znašal ožji maksimum 74.6010 ha, širši maksimum 125.3990 ha, gozdovi po § 10 21.2119 ha; fakultativno odkupljeno je bilo do tedaj 16.6102 ha, še za razlastitev določeno pa 17.0210 ha; skupaj torej 254.8431 ha. V zvezi s fakultativno odprodano zemljo odlok naglašja, da gre za zemljo v občini Mekinje, in sicer pretežno za travnike. Dalje odlok omenja, da se do tedaj ni pokazala potreba po osnovanju služnostnih pravic. Županstva vseh treh občin so bila dolžna razglasiti odlok takoj po prejemu trikrat v teku enega tedna s tem, da je odlok vsakemu agrarnemu subjektu na vpogled pri županstvu občine.²⁴ Ta odlok je nato potrdilo ministrstvo za kmetijstvo 4. avgusta 1932.

Po § 52 zakona o likvidaciji agrarne reforme z dne 19. junija 1931 (s spremembami in dopolnitvami z dne 5. decembra 1931 in 24. junija 1933) ter z upoštevanjem že nastalih sprememb je komisija za likvidacijo agrarne reforme 13. novembra 1934 izdala še odlok o ugotovitvi (preostalih) agrarnih subjektov,²⁵ in sicer v katastrskih občinah Loka (9 interesentov), Trzin (19 interesentov) in Mekinje (24 interesentov). Na koncu je še rečeno:

»Po pravnomočnosti tega odloka se bodo v smislu § 56 zakona o likvidaciji agrarne reforme izdali razglasitveni odloki, v kolikor se ne bi agrarni subjekti že prej poslužili določil § 36 istega zakona ter sklenili z veleposestnikom kupne pogodbe za odkup agrarnega zemljišča.«

Iz »Imenika utvrdenih i nadeljenih agrarnih subjektov« za k. o. Mekinje, Loka in Trzin razberemo, da je bila preostala zemlja, namenjena v agrarnoreformne namene, odkupljena v letu 1935 in 1936. Cena za 10 arov travnika je znašala 320,30 din, za 10 arov njive pa 334,40 din.

Posamezniki so prejeli razlastitvene odloke, kjer je bila vpisana vsota, ki jo mora interesent plačati bivšemu lastniku v obveznicah Privilegirane agrarne banke v nominalni vrednosti z odbitkom 10 % prispevka za kolonizacijski fond. Agrarni subjekti so bili dolžni v roku 30 let plačati odškodnino s 5 % obrestmi. V roku 30 dni po pravnomočnosti odloka pa so morali plačati v kolonizacijski fond 2 % prispevka od odškodnine, nadaljnja 2 % pa v roku 2 let. Dalje je rečeno, da »se ima v zemljiški knjigi zaznamovati, da ne more agrarni subjekt brez pristanka Privilegirane agrarne banke te nepremičnine ne odsvojiti in ne obremeniti, dokler ni odškodnina plačana v celoti.«²⁶

29. novembra 1935 je komisija za likvidacijo agrarne reforme v Ljubljani sporočila upravi občine Trzin, da je večina agrarnih interesentov že odkupila agrarne dežele veleposestva Lichtenberg. Za k. o. Loka pa, kjer je bila razmejitev šele pred kratkim izvedena, niso sklenjene pogodbe. Ker se začenja gospodarsko leto za agrarne interesente 1. oktobra, se bo moralo vsem, ki agrarne zemlje niso odkupili, predpisati za prihodnje leto plačilo zakupnine ali anuitete. Da bi se izognili temu, naj občina Trzin opozori vse interesente, da predlože kupne pogodbe najkasneje do 20. decembra 1935. Na koncu opozarja predsednik komisije za likvidacijo agrarne reforme Rižnar, da agrarna oblast ne more čakati nekaj let, marveč mora agrarno vprašanje na tem veleposestvu likvidirati in izdati razlastitvene odloke.²⁷

Dogajalo se je, da posamezniki niso mogli plačati zemlje in so odstopili od odkupa, njihov delež je bilo mogoče dati novim interesentom. Za nove predloge je bila kompetentna uprava občine, ki je izbrala najpotrebnejše z javnim razglasom (z utemeljenimi predlogi, koliko že imajo svoje zemlje, koliko članov družine in glavni poklic).²⁸

Tako so bili v glavnem v letu 1936, nekaj pa še tudi v letu 1937 izpeljani vsi odkupi

in izvedena je bila vknjižba lastninskih pravic na posamezne interesente. Gozd je ostal, tako kot pri večini drugih veleposestnikov na Slovenskem, neokrnjen.

Kakor smo videli, agrarna reforma sama po sebi daje posameznikom zelo majhne deleže in še te je treba plačati, veleposestvo je malo prizadeto, izvedba agrarne reforme pa zelo dolgotrajna, saj je poteklo kar 18 let od prvih načrtov do odkupa zemlje.

OPOMBE

1. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193. — 2. Albin Prepuluh, Agrarna reforma naš veliki socialni problem. Ljubljana 1933, st. 9. — 3. Splošno o agrarni reformi glej Olga Janša, Agrarna reforma v Sloveniji med obema vojnama. Zgodovinski časopis 18, 1964, str. 173—189. — 4. ZALj občina Kamnik, fasc. 193. — 5. Uradni list, 1920, št. 26, str. 107. — 6. Uredba je bila razglašena v Službenih novinah Kraljevine SHS št. 204 dne 16. IX. 1920, v Uradnem listu deželne vlade za Slovenijo pa 20. IX. 1920, št. 343. — 7. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193. — 8. Prav tam. — 9. Prav tam. — 10. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193; ohranjen je samo spremni dopis, samega odloka pa nisem našla. — 11. Prav

tam. — 12. Uradni list št. 60 z dne 4. junija 1921. Zakon o tem je izšel za Slovenijo 28. februarja 1922 — Uradni list št. 123 (1922), str. 864. — 13. ZALj občina Kamnik, fasc. 193. — 14. Arhiv SRS (dalje AS), Spisi agrarne direkcije. — 15. Olga Janša, Agrarna reforma..., Zgodovinski časopis 18, 1964, str. 177. Uradni list št. 62 z dne 2. julija 1925. — 16. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193 (Predlog za določitev agrarnih subjektov na veleposestvu Hipolite Lichtenberg št. 914/27. Predlog je bil razglašen 26. maja 1927.) — 17. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193. — 18. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193. Predlog za določitev agrarnih subjektov na veleposestvu Hipolite Lichtenberg. — 19. ZALj, občina Kamnik, fasc. 193, pritožbe na agrarno direkcijo v Ljubljani. — 20. AS, Agrarna direkcija. Leta 1937 se je stvar ponovila. Kosmač spet ni predložil potrebnih elaboratov — tedaj je šlo za prepise določenih parcel na agrarne interesente. Sledile so številne pritožbe. — 21. AS, Agrarna direkcija. — 22. Prav tam. — 23. Več o tem zakonu glej v že citirani razpravi O. Janša v ZČ 18, 1964, str. 179—181. Zakon je prinesel Službeni list 1931, št. 42, str. 890. — 24. AS, Agrarna direkcija. — 25. Prav tam. Odlok je podpisal predsednik komisije za likvidacijo agrarne reforme v Ljubljani Rižnar. — 26. Prav tam. — 27. Prav tam. — 28. Prav tam.

